

(VOGEL)ONTWIKKELINGEN IN DE BETHUNEPOLDER

Richard Pieterse en Jack Folkers

Nog goed herinner ik me die voorjaarsochtend in mei 2005. We waren in de Bethunepolder om een ochtendinventarisatie te doen en we liepen op het dijkje langs het waterleidingkanaal. Ondanks dat het al mei was, was het behoorlijk koud. Steeds meer mist kwam omhoog uit de sloten. In de verte was nog het gekraak te horen van twee reeën die ons hadden gezien en zich uit de hoeven maakten. Op het ooievaarsnest was niets te zien, maar recht daarachter kwam het eerste zonlicht naar boven. De slootmist, eerst nog koud en bleek, kleurde naar rose en kreeg een steeds warmere oranjerode tint. Binnen een minuut leek het alsof de hele Veenderij in brand stond. Om het schilderij van sensaties compleet te maken, startte een blauwborst zijn zang en zweefde een bruine kiekendief over ons heen.

Hier doe je het voor! Niet alleen voor de vogels, niet alleen voor de telling en de lijstjes, maar voor het geweldige genieten!

Bethunepolder in de ochtendmist - Jack Folkers

Sinds 2000 wordt de Bethunepolder op verzoek van Staatsbosbeheer op schaarse en zeldzame broedvogels geïnventariseerd. In eerste instantie alleen in de Veenderij en het Bosje van Robertson. Vanaf 2009 is de gehele polder geïnventariseerd. Reden daarvoor was het steeds zekerder worden van het feit dat de polder "op de schop gaat". Daarover later in dit artikel meer.

We geven een overzicht van de meest interessante resultaten van de inventarisatie gedurende de afgelopen jaren. De tellingen zijn gedaan door: Cora Kuiper, Gerhard Overdijkink, Richard Pieterse en Jack Folkers en aangevuld met informatie van het Utrechts Vogelnet, waarneming.nl en losse waarnemingen.

De Bethunepolder

De Bethunepolder ligt in het meest westelijke deel van het Noorderpark, tussen Maarsse en Tienhoven/Oud Maarsseveen, in het noorden grenzend aan de Loosdrechtse plassen. De naamgever van de polder, de Belgische Markies De Bethune, kreeg in 1874 toestemming om de toenmalige plas droog te leggen. Dit om vruchtbare gronden te creëren.

Nergens welt er zoveel grondwater op als hier, zo'n 22 miljoen kubieke meter per jaar, dat is maar liefst 700 liter per seconde. Daarom was het erg moeilijk deze polder droog te krijgen. Het kwelwater wordt ondergronds aangevoerd vanuit de Utrechtse Heuvelrug en stroomt door het hele gebied van het Noorderpark naar het laagst gelegen punt, de Bethunepolder, die zo'n 2-3 meter lager ligt dan het omringende land. Vanwege de goede waterkwaliteit pompt drinkwaterbedrijf Waternet een groot deel van het water uit de polder en gebruikt dit voor de drinkwatervoorziening van Amsterdam.

Het kwelwater zorgt er voor dat de sloten in de winter niet of pas laat dichtvriezen. Dat is gunstig voor soorten die niet zo winterhard zijn, zoals ijsvogels.

Het grootste deel van het gebied bestaat uit weiland dat in gebruik is bij veeboeren. Het deel aan de westkant, de Veenderij, bestaat uit riet- en hooivelden die helaas geleidelijk aan dichtgroeien met struweel en bos.

In het noorden ligt het bosje van Robertson, een natuurreservaatje met bos en moerasjes. Bij de ouderen onder ons nog wel bekend van de indertijd grootste purperreigerkolonie van Nederland!

De plannen

In het kader van de Landinrichting Noorderpark (Herinrichting Bethunepolder) is het de bedoeling dat delen van de polder natter worden en dat er een mozaïek ontstaat van bloemrijk grasland, nat schraalgrasland en trilveen. Er zullen stukken

worden afgegraven en andere delen worden opgehoogd. In een aantal delen wordt het grondwaterpeil verhoogd.

Het vernatten is onder meer nodig om tegendruk te geven aan de kwel uit de omliggende plassen (Loosdrechtse plassen en Tienhovense plassen), zodat er minder water uit de omliggende plassen weglekt. De vernatting dient bovendien het realiseren van Natura 2000 doelen en het maken van een robuuste ecologische verbindingzone in het kader van de EHS.

Aanvankelijk was het merendeel van de directe bewoners fel gekant tegen deze plannen. Immers, meer water betekent meer muggen en hogere begroeiing waardoor het landelijke uitzicht verloren gaat. En voor de agrariërs betekent een natere bodem: later maaien en minder opbrengst. Gelukkig is er nu overeenstemming tussen alle partijen en naar het zich laat aanzien gaat eind dit jaar of begin volgend jaar de schoppen de grond in.

Voor vogelaars is dat natuurlijk een zeer interessante ontwikkeling. Meer water, meer plas-dras betekent meer biodiversiteit en dus meer vogels! Vol verwachting kijken we uit naar de komende jaren.

Trends, ontwikkelingen en verwachtingen

Met de ons ter beschikking gestelde schrijfruimte lukt het niet om alle soorten uitgebreid te bespreken. We beperken ons tot een samenvatting van soorten en soortgroepen waarbij in de afgelopen jaren afwijkingen in het aantal territoria te zien zijn of waarover iets bijzonders te melden is.

Weidevogels

De Bethunepolder geeft qua weidevogelstand door de jaren heen een beeld dat soms wat afwijkt van de landelijke trend. Waar de landelijke trend een afname van tot wel 5% per jaar toont, blijft het aantal gruttoterritoria in onze polder vrij stabiel. Het afgelopen seizoen zijn maximaal 19 territoria geteld. Tegenvaller is dat er maar weinig jongen worden grootgebracht. Dat spoort dan (helaas) weer wel met de trend. Naar de oorzaak van het lage broedsucces kunnen we alleen gissen. Vaak is het een combinatie van factoren zoals: weer, de situatie in het overwinteringsgebied en predatie. Feit is dat er vossen in het gebied voorkomen. Die worden echter fel bejaagd door het in de polder sterk vertegenwoordigde jachtgezelschap. Echter, de slogan "elke vos minder is een grutto meer" gaat niet altijd op.

Dat er op de Middenweg (in het midden van de polder...) een lange rij populieren staat van waaruit kraaien precies de broedplekken van weidevogels kunnen observeren, helpt natuurlijk niet mee aan het succesvol opgroeien van een weidevogeljong. Een optie, die ook in het kader van de herontwikkeling van de polder is besproken, is het kappen van die populieren. Kraaien zullen zich dan verder weg van de weilanden vestigen en daarmee zal de predatiekans voor weidevogels afnemen.

Een positieve factor is dat de boer die de meeste landbouwgronden in gebruik heeft, zeer welwillend is om rekening te houden met de natuur. Zo maait hij pas na een groen licht van de vogelaars en boswachters en bovendien maait hij ver-

antwoord: vanuit het midden van het land. Hij heeft zelfs gewacht met het maaien van het "kwartelkoningendeel" om de mogelijk broedende kwartelkoningen te ontzien. Daarover verderop in dit artikel meer.

Watersnip baltsend - Jack Folkers

Anders dan met de grutto is het met de watersnip gesteld. Waren er in 2009 nog minimaal 3 baltsende mannetjes te zien en te horen, in 2012 is er slechts één blatende man waargenomen.

Hetzelfde lot lijkt de Kievit en tureluur beschoren. In 2009 nog resp. 20 en 15-20 territoria, nu nog slechts 10 Kievitpaartjes en 5-6 paar tureluur.

Positief nieuws van het eendenfront: de aantallen wilde eend en kraakeend lijken stabiel te blijven. Na een paar jaar met een paar waarnemingen van één slobbeend zijn er in 2012 meerdere malen twee paren slobbeend in het gebied gezien.

Het aantal graspiepers is in het afgelopen seizoen behoorlijk ingezakt. Werden er in 2009 nog ongeveer 20 zingende mannetjes gehoord, in 2012 is dit aantal plotseling afgenomen naar nog geen 10. Gaat het met deze vogel dezelfde kant op als met de veldleeuwerik? Of zal het natuurontwikkelingsplan bijtijds voor een ommekeer zorgen?

Purperreiger

Al eerder is aangehaald dat in het verre verleden het Bosje van Robertson dé plek was om je als purperreiger te vestigen. Een trendy rietveld met uitzicht op weiland en voedselrijke sloten onder vliegbereik gaf deze mooie reigers een ultiem woon-geot. Helaas is dat allemaal veranderd. De buurt verpauperde en de reigers trokken weg naar andere, meer aantrekkelijker gebieden...

In het afgelopen telseizoen is verschillende keren gezien dat een paartje purper-

reigers landde in het rietveld van de Veenderij. Verdacht, maar dan op een hoopvolle manier. Iets om het komende seizoen in de gaten te houden. Mocht u het komende seizoen in de buurt zijn, de plek ligt aan de noordzijde van de Veenderij en is het best van de Nieuweweg te zien. Alle waarnemingen zijn welkom aan het adres van ondergetekenden.

Purperreiger - Jack Folkers

Roofvogels en uilen

In de Veenderij doet de bruine kiekendief het al jaren goed. Vanaf het begin van de telperiode zijn er afwisselend één tot twee territoria en alle jaren zijn er jongen. Dit jaar zijn er in ieder geval twee jongen uitgevlogen.

Ook buizerd, sperwer en havik zijn broedvogel in het gebied. De eerste breidt zich bovendien nog uit met in het afgelopen seizoen zeker 4 horsten. Sperwer en havik hebben beide 1-2 territoria in de polder.

Bij de uilen is een wisselende trend te zien. De steenuil wordt nog zelden op de "bekende plek" gezien maar heeft intrek genomen in een andere holle boom waarvan de plek nu wat meer geheim wordt gehouden. De "bekende uil" lijkt te lijden hebben gehad onder een te grote belangstelling van vogelaars die te dicht bij de nestholte kwamen. Een blijkbaar menselijke gewoonte die helaas steeds vaker wordt waargenomen. Er zijn geen jonge steenuilen gezien of gehoord. Om het gebied aantrekkelijker te maken voor steenuilen, zijn er op verschillende plekken nestkasten opgehangen. Regelmatig hebben steenuilen hiervan gebruik gemaakt, echter alleen om te schuilen, nog niet als broeders.

Op een van de inventarisatieavonden liepen Richard en ik op de Veenkade. Bij een bruggetje leunden we beiden op een hek en tuurden door onze verrekijkers over het plas-dras gebiedje in de hoop nog wat watersnippen te kunnen zien. Het was windstil en de schemer viel in. Vanuit een ooghoek zag ik een beweging. Een donkere schim kwam op me afvliegen en toen ik mijn hoofd draaide om te kijken wat het was, zag ik een paar uitgestoken klauwen heel dichtbij. De bosuil, want dat was die schim, had mij blijkbaar voor een paaltje aangezien en bereidde zich voor op een landing bovenop mijn hoofd.

Positiever is het met de bosuil gesteld. In ieder geval één territorium tegenover geen in de jaren ervoor. Voor het komende seizoen wordt een nestkast in het bosje van Robertson opgehangen in de hoop van deze soort een blijver te maken.

Kerkuil in de Bethunepolder, een verhaal apart

Het zal midden september 2005 's avonds rond een uur of negen geweest zijn dat ik voor het eerst een kerkuil in de Bethunepolder zag. Ik was aan het trainen voor de marathon van Amsterdam en liep via de Maarsseveensevaart richting Maarsse. Vanuit de Molenpolder kwam er een auto aan die tijdens het nemen van een bocht een kerkuil op een paaltje in het licht zette. De kerkuil zag me en vloog weg, maar landde ongeveer tien meter verder op een ander paaltje. Dit herhaalde zich een keer of drie waarna de kerkuil de donkere polder in vloog. Ik moet zeggen dat ik zelden zo opgewekt mijn laatste kilometers heb gelopen.

Die avond is het idee geboren om een kast voor deze fraaie uil op te hangen. Het zou immers zeer leuk staan op het soortenlijstje van de Bethunepolder. Het zou de vierde uilensoort in de polder zijn.

Na een uitstekend advies en een korte stage bij Wim Bomhof van de kerkuilenwerkgroep heb ik in oktober van dat jaar samen met Jan Verkerk van Staatsbosbeheer een kast opgehangen in een schuur.

In het voorjaar van 2006 twijfelde ik of ik wel moest gaan kijken. De kast hing er nog kort en ik kon mij niet voorstellen dat er al een uil in zou zitten. Ik kon mijn ogen daarom ook niet geloven toen ik over de rand van de kast keek en vier van die oerlelijke uilskuikens dicht tegen elkaar zag zitten. Dat was echt een geweldige ervaring.

Van 2006 tot heden heeft het uilenpaar goed zijn best gedaan. Met uitzondering van 2010 (drie jongen) zijn er jaarlijks vier jongen grootgebracht en uitgevlogen.

Als ik samen met Marc van Leeuwen van de Kerkuilenwerkgroep de uilen aan het ringen ben, is het natuurlijk erg leuk en zeer educatief om andere mensen dit mee te laten maken. Jaarlijks zijn er kinderen en volwassenen bij het ringen aanwezig en ik moet Marc een compliment maken over zijn vakbekwaamheid en het enthousiasme tijdens de uitleg.

Begin dit jaar kreeg ik een bericht dat één van de hier geringde uilen terug was gevonden naast een startbaan op Schiphol. Dit soort terugmeldingen vertelt iets over het (trek- en zwerf)gedrag en bewijst dat ringen nuttig is om meer over de soort te weten te komen.

Kerkuilenjongen - Richard Pieterse

Educatie, voorlichting en beschermingsmaatregelen zijn een must om deze fraaie uil meer kans te geven. We maken het daarmee mogelijk dat ook vele generaties na ons er net zo van kunnen genieten, zoals ik dat samen met vele anderen heb gedaan en voorlopig zal blijven doen.

Zangvogels

Bij de rietvogels is een opvallende trend waar te nemen in de aantalsontwikkeling van sprinkhaanzanger en snor. De snorren nemen toe (zes territoria in 2012 tegen drie in 2009) en de sprinkhaanzangers nemen af (twee tot drie in 2012 tegen vijf in 2009). Het kan zijn dat de toenemende bebossing van de Veenderij daar een oorzaak van is, maar deze oorzaak zou dan juist voor beide soorten een negatief beeld moeten laten zien.

Het aantal rietzangers stabiliseert zich in de laatste twee seizoenen op ca. 20 paar. Het aantal bosrietzangers neemt af. Slechts 4-5 paar in 2012 tegen 12 paar in 2009.

In 2011 vestigde de roodborsttapuit zich als nieuweling in de struwelen van de Veenderij en het Bosje van Robertson. Er waren maar liefst 3 territoria met zingende mannetjes. Kennelijk is deze vogel in staat om zich na een periode waarin de soort landelijk afnam, te herstellen. Vanaf de Veenkade zijn ze de afgelopen voorjaren tot in juni te horen geweest. Dit jaar zijn er in elk geval twee jongen uitgevlogen. Geen topscore, maar toch...

Een zeldzame nieuwkomer

Op 17 juni werd door Wigle Braaksma een roepende kwartelkoning in het zuidoostelijke deel van de polder ontdekt. Het perceel, in gebruik bij agrariër Willem van der Linden, was vanwege de aanwezigheid van grutto's nog niet gemaaid. Dit heeft er voor gezorgd dat de kwartelkoningen in een "gespreid bedje" kwamen. Immers, ruig begroeid en niet al te nat land is ideaal voor deze vogels.

De kwartelkoning is een zeldzaam beestje in onze contreien. De mannetjes arriveren pas laat in het jaar, sommige andere vogels zijn dan al lang klaar met broeden. Daags na de ontdekking werden door verschillende toegestroomde vogelaars twee roepende vogels gehoord. Boer Willem meende er zelfs eenmaal drie te hebben gehoord. Aan het verzoek om voorlopig nog niet te gaan maaien, is gelukkig gehoor gegeven. Zulke boeren moesten we meer hebben in Nederland!

Op 3 juli werd de laatste roepende vogel gehoord. Kwartelkoningmannen stoppen

Julia met jonge kerkuil - Richard Pierson

vrijwel meteen met roepen als het vrouwtje op de eieren zit. Hij vertrekt dan al vrij snel naar een ander territorium om een ander vrouwtje aan de haak te slaan. Ondanks dat er geen kuikens zijn gesignaleerd, bestaat het vermoeden dat de soort er ook heeft gebroed.

Prijzenswaardig is het voornemen van Waternet om Willem van der Linden voor een groot deel tegemoet te komen in de kosten die door hem zijn gemaakt om het land rendabel te maken. Er is immers wel in het land geïnvesteerd, maar er is vrijwel geen opbrengst uitgekomen.

We kijken uit naar het volgend jaar. Zouden ze weer komen?

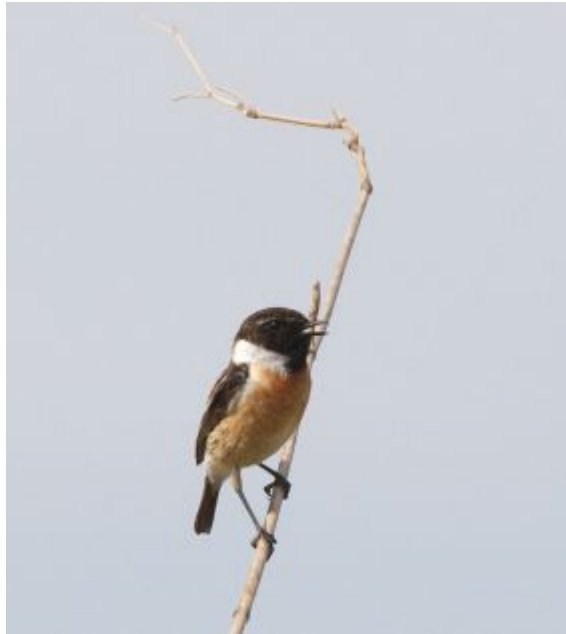
Conclusie en vooruitblik

Nog goed herinner ik me een artikel over de Bethunepolder. Ik denk dat het wel 30 jaren geleden is gepubliceerd en ik geloof dat Ruud van Beusekom het geschreven heeft maar ik kan me vergissen. Het gaf een sombere kijk op de toekomst van de Bethunepolder.

Over veldleeuweriken die gingen verdwijnen en watersnippen die je toen overal in de polder hoorde, maar die zo goed als zeker zouden verdwijnen. Een donker beeld van een wegwijnend poldervogelleven, een Armageddon van een paradijselijk vogelgebied. Helaas is dat verhaal, althans voor een groot deel, uitgekomen.

Wij wilden hier een nieuwe en positieve kijk op de toekomst laten zien. Een toekomst waarbij door het inzetten van een goede natuurontwikkeling, vogels, maar ook andere dieren, weer zullen terugkeren. Een toekomst waarbij nieuwe soorten in de polder zullen neerstrijken en er hun broed- of leefgebied van zullen maken.

Wie weet schrijft er over een tiental jaren iemand weer een artikeltje over de Bethunepolder. Eentje waarbij terug wordt gekeken naar dit stukje. En dat dat dan ook zegt: "het grootste deel is uitgekomen". De voortekenen (zie de kwartelkoning) zijn in elk geval positief.

Roodborsttapuit - Jack Folkers